

## **DOTYKAĆ SIĘ** (421) *vb impf*

się (181), się (188), si(ę) (52).

o oraz a jasne.

*inf* dotykać się (35). ◇ *praes 1 sg* dotykâm się (13). ◇ *2 sg* dotykâsz się (4). ◇ *3 sg* dotykâ się (33) [w tym 2 r. błędne znakowanie], dotyczy się (222) [w znac. 4]. ◇ *1 pl* dotykâmy się (6). ◇ *2 pl* dotykâcie się (1). ◇ *3 pl* dotykają się (8), dotyczą się (8) [w znac. 4]. ◇ *praet 1 sg f* -m się dotykała (1). ◇ *3 sg m* dotykâł się (5). *f* dotykała się (1). *n* dotykało się (7). ◇ *2 pl m pers* -ście się dotykali (1). ◇ *3 pl m pers* dotykali się (6). *subst* dotykały się (5). ◇ *fut 3 sg m* będzie się dotykâł (1) *BielKron.* f będzie się dotykać (1) *GrzepGeom.* ◇ *3 pl subst* dotykać się będą (2). ◇ *imp 2 sg* dotykâj się (8); -âj (7), -aj (1); -âj *MurzNT, KrowObr, MWilkHist, WujNT, PowodPr*; -âj : -aj *Mącz* (2 : 1). ◇ *1 pl* dotykâjmy się (1). ◇ *2 pl* dotykâjcie się (14). ◇ *3 pl* niech się dotykają (1). ◇ *con 2 sg m* byś się dotykâł (1). ◇ *3 sg m* by się dotykâł (11); -âł (10), -(a)ł (1). *n* by się dotykało (2). ◇ *1 pl m pers* by(s)my się dotykali (1) *GliczKsiąż.* ◇ *2 pl m pers* byście się dotykali (1). ◇ *3 pl m pers* by się dotykali (8). *subst* by się dotykały (2). ◇ *impers praet* dotykâno się (1). ◇ *pass praes 3 pl* dotykają się (1). ◇ *part praes act* dotykając się (9).

*Sł stp, Cn notuje, Linde XVI* (jeden z tych samych przykładów) – *XVIII w.*

1. Zbliżać się do czego aż do zetknięcia, stykać się z czymś fizycznie, trącać, poruszać, macać; *attingere, attractare, tangere Mącz, Calep, Cn; palpate Mącz, Calep; contingere, contrectare Calep, Cn; pertingere Calep; allambere, libare, pertractare, perstringere, tractare Cn* (159) : *Palpo, Dotykam* fie z lekkâ macam. *Mącz* 274b, 439c; *GórnDworz Ff2v*; *Co* fie to dzyeie iż wodâ ciâło macza ábo fie dotyka/ á omywa duŹę? *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 97v; *GrzegŚm* 54; *Calep* 112a, b, 253a, 254a, [749]a, 793a, 1046a; *MWilkHist* K4; *WujNT* 700; *SkarKaz* 207a.

*dotykać się kogo, czego* (102): *BierEz* S4; *OpecŻyw* 44v, 166; *PatKaz II* 38, 46v, 82; na Źiję w chuŹcze/ albo tak zawieŹzony korzeń iżby fie ciâła dotykał, broni od nich tey niemoczy *FalZioł V* 76, IV 50c; *GlabGad* B8v, K3v, N5v; A ile ich kolwiek dotykało Źię iego [*tangebant eum*]/ zoŹtâwali zdrowi. *MurzNT Mar* 6/56, *Luc* 18/15, *Ioann* 20/17; *KrowObr* C4v, 32, 133, 226; *RejWiz* 21; *Leop Ex* 19/12, *Mar* 10/13, *Luc* 7/39; *BibRadz Gen* 3/3, *Num* 4/15, *Luc* 18/15; Ten [*Sykstus papieŹ*] vŹtâwił áby fie Źadnego nacŹynia koŹcielnego proŹty cŹłowiek nie dotykał poŹwiâcânego *BielKron* 149, 33v, 36v, 41, 43, 297; *Mącz* 439d, 461b, 507b; *GrzepGeom* D4v; *HistRzym* 17, 126; *RejPos* 175v, 214, 307v, 310; *BialKat* 86, 336; *RejZwierc* 142v; *WujJud* 259v; *BudBib Lev* 6/18, 27, *Eccli* 34/27, *Bar* 5[6]/28; *BudNT Luc* 7/39, 2.*Cor* 6/17; *CzechRozm* 97v, 171v; *SkarŻyw* 30, 31, 68, 91 [3 r.], 113 (16); *MWilkHist* H3, K4v; *CzechEp* 144, 149, 176, 208; *ReszPrz* 26; otoŹ onego fámeŹo [*P. Jezusa*] maŹ/ onego fie dotykał/ onego poŹywałŹ. *LatHar* 192; *WujNT Matth* 14/36, *Mar* 3/10, s. 135, 143, 477 (13); *SkarKaz* 207a [2 r.], 487b [3 r.], 611b [2 r.]. *Cf Przysłowie*, »chleba się dotykać«.

*Przysłowie: bibl.* co mędrzec mowi/ kto Źye máŹi dotyka/ vmáŹe Źye od nyey. [*Qui tetigerit picem, inquinabitur ab eo Vulg Eccli* 13/1] *KromRozm I* N3; *SkarKaz* 580a.

*Zwroty:* »chleba się dotykać« = *chleb kupować* (3): áby *Żydowie* przedawáli y kupowáli wŹytkie rzeczy wolnie: y chlebâ niech fie dotykâiâ iáko *KrzeŹciânie* [*et emant panem, tangant JanStat* 1123] *SarnStat* 258, 246, 248.

*peryfr.* »dotykać się na krzyż« = *czynić znak krzyża (1)*: które [gardła] télko łam Król Fráncuľki mocą łobie [...] od Bogá dáńá [...] dotykáiąc sye ná krzyż/ [...] w Kościele au Fonteinoble vzdrawia. *Oczko* 23v.

»ręka się dotykać; ręce się dotykały« = *tractare aliquid manu Cn [w tym: kogo, czego (14)] [szyk zmienny] (11; 6)*: *PatKaz II* 38; *Involucre*, Bárwierska chuľtá którey on vżywa gdy kogo w ránách opátrzuye áby łie gołá ręká vrázu nie dotikał. *Mącz* 507b; *RejPos* 175v; *RejZwierc* 142v; *WujJud* 259v; *CzechRozm* 85; *SkarŻyw* 161; *CzechEp* 144, 149, 208, 289; *ReszPrz* 26; A gdy mowi/ że łię tego wćielonego łłowá [*Chrystusa*] ręce náłze dotykáły/ Mánicheuľze poráza *WujNT* 817, 607; *SkarKaz* 207a [2 r.], 487b.

»wprzod się dotykać« [*kalka z łac.*] (1): *Praecontrectare*, *Ante contrectare* – wprzod łie dotikacz. *Calep* 830b.

*Szereg*: »nie dotykać się ani kosztować ani ruszać« (3) : *KrowObr* 83; Nie dotykayćie łię/ áni kofztuyćie/ áni ruľzayćie [*Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis*] *WujNT Col* 2/21 [2 r.].

*W przeni* (4) :

*dotykać się czego* (3): *CzechEp* 223; tedy cńoto Polľka áni łie iey [*konfederacyjej*] dotykay *PowodPr* 43. *Cf* *dotykać się czego czym*.

*dotykać się czego czym* (1): gorącym łię łercem blizen tych iego [*Pana naszego*] dotykáiąc *SkarKaz* 209b.

*Ze zdaniem dopełnieniowym* (1): odćinay rękę niedotykáiąc łię co duľzy łkodzi *SkarŻyw* 321.

*Przeni* (9) :

*Zwroty*: »(jednym) palcem się (namniej) nie dotykać [czego]« = *nie interesować się, być obojętnym; attingere aliquid digito a. extremis digitis Cn* (3): Tho załie piľmo Święte wľzyľtko mijalż/ y pálcem łie go namniej niedotykálż *KrowObr* 225v; ábowiem obćiążacie ludźi brzemiony ktorych vniesć nie mogá/ á łámi łię iednym pálcem łwym nie dotykacie [*uno digito vestro non tangitis*] brzemion. *WujNT Luc* 11/46; *SkarKaz* 244b.

»ledwie, prawie palcem się (nie) dotykać [czego]« = *w sposób dokładny, oczywisty sprawdzać (2 : 1)*: *RejPos* 86; bo to łá tákye iáłne rzeczy iż łie ich ledwie pálcem nie dotykamy *RejZwierc* 191v, 184.

»ręką się dotykać« = *w sposób oczywisty, dokładny, pewny się przekonać (3)*: A tego węc náłzego Szeľnałtego wieku/ vľzýmá náłzjmi łyľzemy/ oczýmá widźiemy/ rękámi łie dotykamy/ co Doktorowie Kościołá Bożego o náświęťłzey ofierze piľzą *ReszPrz* 22, 72; *SkarKaz* 207b.

**a.** *Dokonywać aktu płciowego; obmacywać się w celach lubieżnych; attrectare Mącz* (10) :

*dotykać się kogo* (9): *GliczKsiąż* Pv; y zákazał [*Abimelech*] pod gárdłem áby łie iego żony żadny nie dotykał. *BielKron* 14, 11, 12v; *Mącz* 461b; *KuczbKat* 265; *SkarŻyw* 283; Dobra rzecz iest ćłowiekowi/ nie dotykáć łię [*non tangere Vulg 1.Cor 7/1*] niewiáľty *WerKaz* 285, 293.

*W charakterystycznych połączeniach*: *dotykać się białej głowy, niewiasty (2), żony (3)*.

*Zwrot*: »nieuczćiwie się dotykać« (1): gdy po komorách y po komnátách biegáią/ [...] y nieuczćiwie łię dotykáią [*palpatur*]? *ModrzBaz* 54v.

**b. Graniczyć, przekraczać granice, wchodzić na jakiś teren [czego] (3) :** áby fie żaden ták do Królestwá náfzého iádąc/ iáko téż z niego wyiezdźiájąc których mieyfć Páná Książęcía Márgrábłkiego nie dotykał [attingeret JanStat 1035] SarnStat 1236, 460; A to mieyfće gdzie fię [przylądek] dotyka łádu zowá Iłthmum KlonFlis [H5]v.

**c. Próbować, kosztować; primis a. primoribus labris attingere, degustare, delibare, libare Mącz, Cn; pitissare Mącz; gustare aliquid primoribus labris, lambere Cn (3) :**

**Zwrot:** »maluczko się dotykać« (1): leviter degustare et quasi primis labris attingere, Po páńsku kofztuyę/ máluczko fie dotykam. Mącz 192a.

»tylko wargami się dotykać« (2): Pitissando modo mihi quid vini assumpsit scio. Wiem yáko mi wiele winá wypilá tilko kofztuyąc/ Tilko fie wárgámi dotykáyąc. Mącz 301b, 192b.

**d. Ruszać w celu przywłaszczenia sobie, zabierać, kraść [czego] (5) :** Cohibere manus ab alieno, Nie dotikác fie cudzego. Mącz 151c.

**Ze zdaniem dopełnieniowym (1):** Iż ten człowiek cudze brał/ korzyścił/ vmykał/ Do czego práwá nie miał tego fię dotykał KlonWor 39.

**Zwrot:** »dotykać się rzeczy poświęconych« = *popępniác świętokradztwo (1):* Ogniem Práwo pífáne ten hándel przekłéty Karze/ ktory fię śmieie rzuca ná łkarb święty: Kiedy fię kto dotyka rzeczy poświęconych KlonWor 11.

**Szeregi:** »nie dotykać się ani brać« (1): A wżákoz fie wy łtrzeźcie rzeczy zápowieźiánych/ ábyfície fie niczego z nich nie dotykáli áni ich bráli [ne forte anathematizetis (marg) capiatis anathema (-) et tollatis de anathemate] BibRadz Ioz 6/18.

»nie dotykać się ani ruszać albo przywłaszczać« (1): A ci świádkowie [...] wwieźzieniu gránic przerzeczoných/ Zamków/ miałł łtron przerzeczoných/ [...] nie máią fie dotykác/ áni ruźzác/ álbo do łwéy części przywłáczáz [non attingent nec movebunt JanStat 848] SarnStat 1072.

**2. Wzruszać, wstrząsać, przenikać, przemawiać do sumienia [czego] (1) :**

**Zwrot:** »dotykać się serca« (1): máło páłcem tey prawdy iego łwiętey nie dotykamy/ á wżdy fie to nic á nic nie dotyka onego błédnego á grzechem záłlepionego łercá náfzého. RejPos 230.

**3. Szkodzić komu, krzywdzić kogo, urażać, kazić moralnie; insultare Calep; tangere JanStat, Vulg (7) :** Insulto – Skączacz fie dotikám. Calep 547a.

**dotykać się kogo, czego (6):** zá sławá posłáł mię do narodow łupiácych was bo kto fię dotyka was [tangens]/ dotyka fię [tangens] zrzenice oká niego. BudBib Zach 2/8; iż wśzelki národzony z Bogá/ nie grzełzy: [...] á on złośnik nie dotyka fię go [non tangit eum]. WujNT 1.Ioann 5/18; SiebRozmysł E4v. Cf Zwrot.

**Zwrot:** »czyjey poczcziwości i dobrej sławy dotykać się« (2): áby żaden pozwu nieporządného/ y łłów w nim/ któróbey czyiéy poczcziwości/ y dobréy łławy dotykác fie miály [quae alicuius honorem et bonam famam tangerent JanStat 529]/ napiłánych/ przed Máiełtat [...] nie śmiáł wnośić SarnStat 713 [idem] 750.

**4. Odnosić się, dotyczyć, mieć z czym związek; attin(g)ere, meum a. mearum esse Mącz, Cn; interesse, tangere Mącz; pertinere, referri Cn [w tym: praes 3 sg dotyczy się (222), dotyka się (6), 3 pl dotyczą się (8), dotykają się (2)] (253) :**

*dotykać się czego, kogo* (236): *MetrKor* 26/62 [2 r.], 62v, 38/286, 500 [2 r.], 61/223v; *KlerPow* 4; *BielŻyw* 88; *LibLeg* 6/55 [2 r.], 9/52, 10/60v, 63v, 11/28 (23); *ComCrac* 11, 13, 22; *ConPiotr* 33v; *SeklKat* N4v, S3, Z3; *ZapWar* 1548 nr 2668, 1550 nr 2655, nr 2665; o łwoie zaś krzywdy námnieiŹé kiedy się cześnych pożytkow dotykaią/ wnet drugiego tyŹiąckroc heretikiem wczynią *MurzHist* Rv, A3v, M2, O4, Qv; *MurzNT* 13v, 18v, 78v, 98v, 151; *MurzOrt* B, B3; *KromRozm II* m, m3; *KromRozm III* H6v, K3, M; *Diar* 40, 43; *KrowObr* B2; *Leop Num* 32/4; *UstPraw* A4v; *BibRadz* I \*5v, 3 marg, 373v marg, *Ier* 33/4, I 423v marg, *Eph* 4/22, II 118 marg, 130v marg; *KwiatKsiąŹ* B3, H4v, K2; *Mącz* 1b, 42d, 177b, 228b, 343d [2 r.], 380b (11); *SienLek* 5, 118v, 158; *GórnDworz* T3v, X7, Y3v, Z; *RejPos* 317v; *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 91; *KuczbKat* 20, 85, 105, 135, 225, 260, 295; *WujJud* 118v, 147v, 192v, 195, 196, 223; *WujJudConf* 14, 22v, 84v, 159, 185 (11); *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>]v; *BudBib* 4.Ezdr 5/1; *Strum* Qv; *BudNT* c5 przedm, c6v przedm; *StryjWjaz* B4v; *CzechRozm* A8, 88, 98v, 139, 201v, 208; *PaprPan* O2v; *ZapMaz II G* 61/159-160v; ponieważ tákowe wyłtępk y krzywdy wŹytkich Źię dotyczą [*ad omnes pertineat*] *ModrzBaz* 95, 1v, 3v, 4, 135v; *SkarJedn* 96, 296, 308, 369; przed nim [*Platonem*] *Homerus* [*zaleca Cieplice*]/ y infzy których piłmá rzeczy tych dotykáć Źye mogły. *Oczko* 2v; *SkarŻyw* 30, 36, 59, 108, 293 (9); *ZapKościér* 1582/27; *CzechEp* 11, 36, 64, 94, 131 (17); *CzechEpP*Orz \*\*2; *NiemObr* 32, 51, 76, 108, 173; *ReszPrz* 95; *ReszList* 164; *ArtKanc* M3; *ActReg* 15, 75, 76, 77, 78 (9); *LatHar* 77, 80, 127, 187, 579; *WujNT* 9 przedm, 8; A w łprawách Koronnych/ które Źię dotykáć będą ołoby náłzý/ [...] poŹelłtw do cudzych kráiów wyŹyłánia [...] My [...] nic záczynáć y czynić nie mamy bez rády Rad Koronnych *SarnStat* 124; A wŹákóŹ té poŹelłtwá/ któreby Źię Rzeczypólpolitý nie dotykály [...] té mamy [...] zówłze odpráwowáć *SarnStat* 125; która łzkodá dotyka Źię [*tangit JanStat* 38] *Zupy Wielickiéy*. *SarnStat* 373, 99, 143, 147, 149, 245 (31); gdyŹ dzielność rycerłka [...] tych coby włpor iáki czynić mogli ná Seymie/ máło Źię dotycze. *GrabPospR* K4v; *SkarKaz* 41a, 80b, 205b, 455a; *VotSzl* B4v, C3v; *CiekPotr* 38. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

*dotykać się o kogo, o co* (11) : Czo siie dothicze opána staroŹte Camienieczkiego tedj on wtim pyłłanyv nycz niewynien *LibLeg* 10/155v, 10/121v, 122, 154v, 155 [2 r.], 11/72v, 184; *WujJudConf* 177v; *ZapKościér* 1585/55v; Pan má pozywáć nie kmieć/ [...] gdy Źię dotycze rzecz o rolą álbo grunt *SarnStat* 677.

*dotykać się czemu* (1): [korektura] *Realis*, Którá filaróm Rzeczypólpolitý Źię dotyká *SarnStat* 58.

*Ze zdaniem dopełnieniowym* [w tym: z zapowiednikiem: *tego* (2); *iŹ* (2), *aby* (1)] (3): *LibMal* 1548/144v; *CzechRozm* 136v; Co się *tego* dotycze *iŹ* przodkiem włm IM P. Marszałek puszcza, temu mnie niedziw *ActReg* 161.

*Frazy*: »co, cokolwiek się dotycze« [w tym: *kogo, czego* (186), *o kogo, o co* (10), *Ze zdaniem dopełnieniowym* (3), *ze strony czego* (1); *w antepozycji* (167), *w postpozycji* (8), *wtrącone* (5), *wprowadza zdanie dopełnieniowe względné* (18); *zdanie nadrzędne rozpoczyna się odpowiednikiem „tedy”* (19)] = *jeŹli chodzi o, w sprawie, co do; quod a. quantum attinet ad aliquem a. aliquid* *Mącz*, *Cn* (195 : 3): *MetrKor* 26/62 [2 r.], 62v, 38/286, 500 [2 r.], 61/223v; *LibLeg* 6/55 [2 r.], 9/52, 10/60v, 63v, 11/102 (30); *KlerPow* 4; *ComCrac* 11, 13, 22; *ConPiotr* 33v; *SeklKat* N4v, S3, Z3; *LibMal* 1548/144v; *ZapWar* 1548 nr 2668, 1550 nr 2655, nr 2665; *MurzHist* A3v, O4; *MurzNT* 13v, 78v; *MurzOrt* B, B3; *KromRozm II* m3; *KromRozm III* K3; *Diar* 40, 43; *KrowObr* B2; [*Powiat*] [...] má ziemię bárzo

buyną/ co fie dotyczyę pałtw dobythkowych [ad *pastum animalium*] *Leop Num* 32/4; *UstPraw* A4v; A thenći dobrze łzáfuię słowem Bożym/ ktory naprzod co fię dotyczyę náuki nic nie opułzcza co mowić potrzebá *BibRadz* II 118 *marg*, I \*5v, 373d *marg*, 423c *marg*, *Ier* 33/4, *Eph* 4/22; A ta náuka *Defignatiua* [...] nie bywa zá wolną álbo wyzwoloną poczytaná/ wyiáwłzy co by fie dotykało pińania *KwiatKsiąz* H4v, B3; *Quod ad me attinet*, Co fie mnie doticze. *Mqcz* 343d, 1b, 42d, 177b, 343d; *SienLek* 5, 118v, 158; *GórnDworz* T3v, X7, Y3v, Z; *RejPos* 317v; *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 91; *KuczbKat* 20, 85, 135, 225, 295; *WujJud* 118v, 147v, 192v, 195, 196, 223; *WujJudConf* 14, 22v, 84v, 159, 189v (11); *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>]v; *BudBib* 4.*Esdr* 5/1; *Strum* Qv; *BudNT* c5 *przedm*, c6v *przedm*; *StryjWjaz* B4v; *CzechRozm* A8, 98v, 136v, 139, 201v, 208; *PaprPan* O2v; *ZapMaz II G* 61/159-160v; *ModrzBaz* 4, 135v; *SkarJedn* 96, 296, 308, 369; w tym żadną miarą co fię nabożeńtwa y P. Bogá dotykało/ niepobłądził *SkarŻyw* 293, 30, 36, 59, 108, 538 [2 r.] (9); *ZapKościę* 1582/27, 1585/55v; iż on dbać nie miał o białe głowy: to iest co fię dotyczyę z strony małżeńtwa od Bogá postanowionego *CzechEp* [405], 11, 36, 94, 131, 153 (17); *CzechEpPORz* \*\*2; *NiemObr* 32, 51, 76, 108, 173; *ReszPrz* 95; *ReszList* 164; *ActReg* 15, 75, 76, 77, 166 (10); *LatHar* 77, 80, 127, 187, 579; *WujNT* 9 *przedm*, 8; Co fie téż łtráwy dotyczyę/ tedy ná nię tákże wiele wychodzić ma iáko y ná Podwodę *SarnStat* 974, 143, 571, 761, 872, 1011 (12); *SkarKaz* 41a, 80b, 205b, 455a; *VotSzl* B4v, C3v; *CiekPotr* 38.

»ile się dotyczyę« [w tym: kogo, czego (12), z czyjej strony (1); w antepozycji (2), w postpozycji (5), wtrącone (6)]; *quantum (attinet) ad Cn* (13): *MurzHist* Qv; *MurzNT* 98v, 151; *BibRadz* I \*4, II 130v *marg*; *KwiatKsiąz* K2; iż tego imienia Sákráment (ile się náłzey rzeczy dotyczyę) ináczey świeccy [...] niżeli świętych rzeczy Pińárze [...] vżywáli. *KuczbKat* 105, 260; *WujJudConf* 185; vltáwiamy áby Zydwowie vżywáli praw [...] iáko inna łzláchtá ziem náłzych/ ile fie dotyczyę dawności [*quantum ad praescriptiones JanStat* 1125] *SarnStat* 914, 261, 1101, 1121.

**a.** *Zajmować się, interesować się [czego] (2)* : *SkarŻyw* 335; Ten [kanclerz litewski] Litewłkie łpráwy opátruie, włzákże y Polłkich fie dotyka *SarnStat* 322.

**5. pass.** *Być wzmiankowanym, omawianym (1)* : Pod Lišim podobieńtstwem ci fię zámykáia/ Ktorzy fię trochę niżey porząd dotykáia. *KlonWor* 46.

*Synonimy*: **1.** *dosięgać, macać, pogłaskować, poruszać, ruszać*; **c.** *kosztować*; **d.** *brać, korzyścić, przywłaszczuć, ruszać*; **3.** *ujmować, uwłaczać*; **4.a.** *bawić się, obchodzić się, obierać się, parać się, pieczołowuć, pilnować, pracować, udawać się, więźbić się.*

*Formacje pochodne cf* TKNAĆ SIĘ.

*Cf* DOTYCZĄCY SIĘ, DOTYKAJĄCY SIĘ, DOTYKANIE SIĘ